

VÄVNADSDONATION

Allt du behöver veta om
vävnadsdonation

EDQM

2025

European Directorate
for the Quality
of Medicines
& HealthCare | Direction européenne
de la qualité
du médicament
& soins de santé

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Denna broschyr har sammanställts av Europarådets kommitté för organtransplantation (CD-P-TO). För mer information gå in på <https://go.edqm.eu/transplantation>

Kopiering är förbjuden. Förfrågningar om kopiering (och i synnerhet av illustrationer eller tabeller) eller översättning av hela eller delar av broschyren hänvisas till EDQM HelpDesk, <http://www.edqm.eu/hd/>. Korta utdrag får kopieras på villkor att de inte används utanför sitt sammanhang och inte är ofullständiga och vilseledande. Källan måste alltid anges i vederbörlig ordning.

Redaktionschef: Dr P. Doerr
Framsida och sidolayout: EDQM
Europeiska direktoratet för läkemedels- och
vårdkvalitet (EDQM)
Europarådet
7, allée Kastner
CS 30026
F-67081 Strasbourg
Frankrike

Internet: www.edqm.eu
© Europarådet, 2022.

Svenska upplagan © Avdelningen för kunskapsstyrning för hälso- och sjukvården, 2025.

Förlagan till broschyren har publicerats på engelska av Europarådets Europeiska direktorat för läkemedels- och vårdkvalitet (EDQM). EDQM tar inget ansvar för skillnader mellan den svenska upplagan och engelska förlagan.

INLEDNING

Varje år behandlas tusentals patienter med mänskliga vävnadstransplantat som höjer patienternas livskvalitet (t.ex. hornhinnor), eller till och med räddar deras liv (t.ex. hjärtklaffar). De flesta vävnader kan endast doneras efter döden. Dock kan vissa vävnader tas tillvara från levande donatorer vid särskilda planerade medicinska ingrepp (t.ex. höftledsoperationer).

Visste du att?

För varje patient som får ett organ transplanterat så får fler än 50 patienter en vävnadstransplantation.

Varje land har sina egna lagar och regler gällande donation av vävnader. Det kan till exempel finnas ett nationellt register där du kan anmäla din vilja att donera (eller inte donera) organ och/eller vävnader efter döden. Du kan också välja vilka vävnader eller organ du vill eller inte vill donera. I vissa länder tillåter lagstiftningen att dina organ och vävnader automatiskt används för att hjälpa andra om du inte har gjort din vilja känd innan döden. I Sverige anmäler du din inställning till organ- och vävnadsdonation på Socialstyrelsens webbplats: donation.socialstyrelsen.se.

Oavsett vilken inställning du har till donation är det viktigt att du informerar dina närstående, för att säkerställa att dina önskemål och ditt beslut hörsammas efter din död.

Varje land har en organisation eller en myndighet som ansvarar för samordningen av vävnadsdonation och transplantation, antingen på lokal, regional eller nationell nivå. I Sverige är det Socialstyrelsen som är ansvarig myndighet och som kan ge dig information om vad som gäller samt svara på dina frågor.

Denna broschyr innehåller grundläggande information om vävnadsdonation. Syftet är att förse dig som läsare med begriplig, tillförlitlig och välavvägd information för att hjälpa dig fatta ett informerat beslut utifrån dina värderingar.

Broschyren har färdigställts av CD-P-TO (the Council of Europe European Committee on Organ Transplantation), som utgörs av internationella experter, i samarbete med EATCB (the European Association of Tissue Banks) och EEBA (the European Eye Bank Association). Förlagan är publicerad på engelska. Socialstyrelsen, Nationellt donationscentrum, har ansvarat för den svenska översättningen.

VAD ÄR VÄVNADSDONATION?

Donation av vävnader kan liknas vid organ-donation på så sätt att man kan donera delar av sin kropp – exempelvis hjärtklaffar, kärlevävnad, hornhinnor, benvävnad och senor – för att hjälpa andra. Vävnadsdonation regleras av en uppsättning mycket strikta etiska regler, och donatorns samtycke kontrolleras alltid i förväg. Precis som vid blodgivning, är vävnadsdonation en altruistisk handling.

Visste du att?

All donation av vävnader, från både levande och avlidna donatorer, måste följa etiska regler och lagkrav enligt nationell lagstiftning.

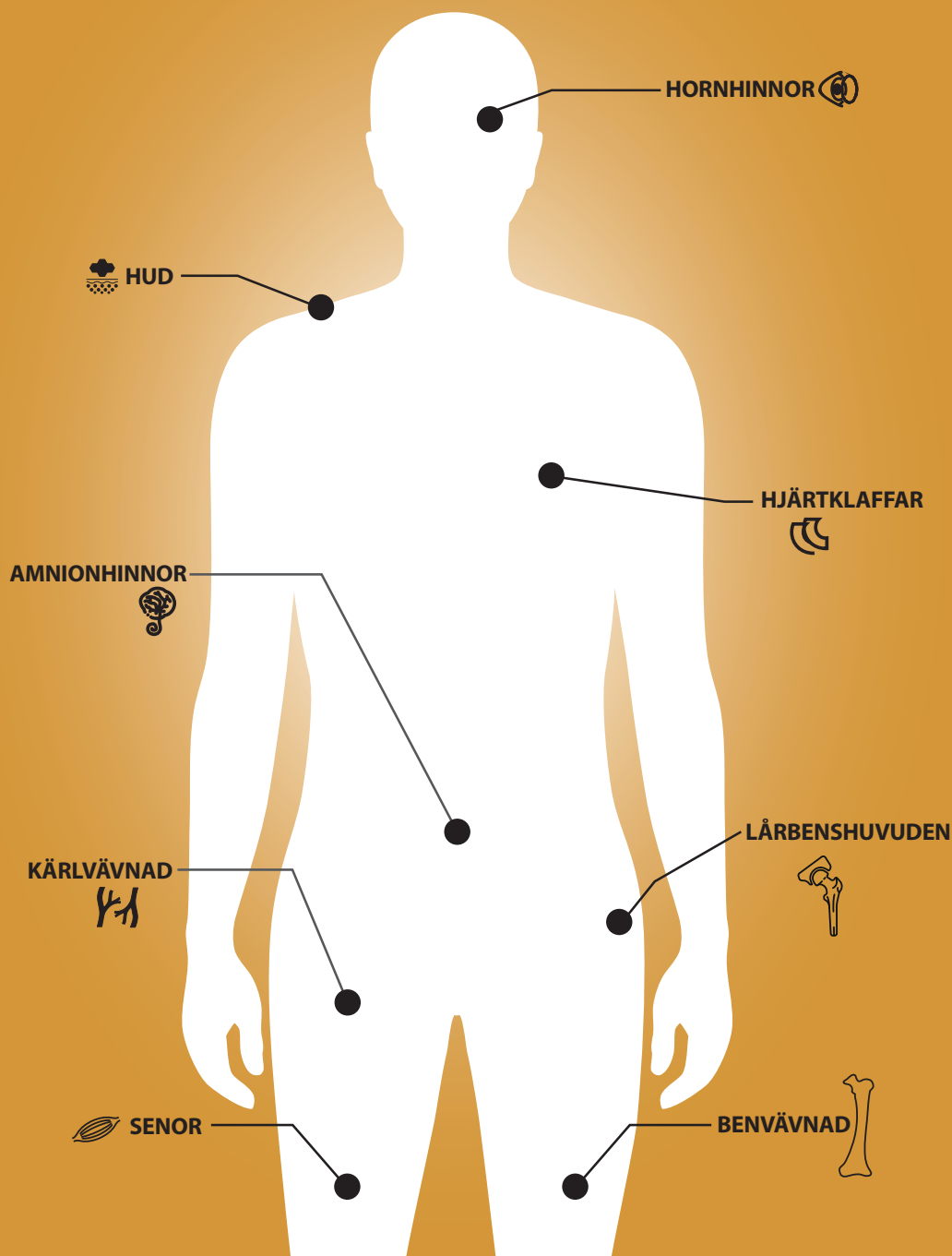
Donerade vävnader kan användas för transplantation men också i forskningssyfte eller för att utveckla nya behandlingar. I vården används vävnadstransplantat, och läkemedel baserade på vävnader, för att reparera eller ersätta vävnader som skadats på grund av missbildning, olycka eller sjukdom. När det är möjligt föredrar läkare att behandla sådana skador med donerade vävnader, eftersom resultaten blir bättre för patienterna.

VILKA VÄVNADER KAN DONERAS OCH HUR KAN DE ANVÄNDAS?

De vanligaste vävnaderna som doneras efter döden är följande:

- ✓ **Hud:** kan användas för att behandla allvarliga brännskador. Den tillvaratas vanligen från benen eller från ryggen. Hud tas aldrig tillvara från områden på kroppen som kan synas vid en begravning.
- ✓ **Benvävnad:** kan användas för att ersätta skelett som behöver avlägsnas på grund av cancer, eller som skadats på grund av olycka eller sjukdom. Transplantaten

Exempel på vävnader som kan doneras

tillvaratas vanligtvis från skelett i armar eller ben.

- ✓ **Senor:** kan användas för att ersätta skadade senor och återställa rörlighet. Denna vävnad tillvaratas framför allt från lederna i knä- och fotled.
- ✓ **Kärlvävnad:** kan användas för att ersätta sjuka och förträngda kärl. Kärlvävnaderna kan tas tillvara från kärlen i bröstkorgen, buken eller benen.
- ✓ **Hjärtklaffar:** kan transplanteras för att behandla barn med medfödda hjärtfel och för att ersätta skadade hjärtklaffar hos vuxna.
- ✓ **Hornhinnor:** kan användas för att återställa synen hos blinda eller synskadade personer. Hornhinnan är den genomskinliga främre delen av ögat som täcker regnbågshinnan och pupillen.

Vävnader som kan doneras från levande donatorer inkluderar följande:

- ✓ **Amnionhinnor:** är det allra innersta skiktet av fostersäcken där barnet utvecklas. Kvinnor som föder med kejsarsnitt kan donera sin amnionhinna. Den används vanligtvis till att behandla skador på ytan av ögat men också som ersättning för skadad hud.
- ✓ **Lårbenshuvud:** avlägsnas vid höftprotesoperationer i de fall höftleden ersätts med en höftledsprotes. Benvävnad från lårbenshuvudet kan sedan användas vid andra operationer av leder eller för att laga skadade ryggkotor. I vissa fall används benvävnad också vid ansiktskirurgi som benfyllnadsmaterial.

Visste du att?

Under din livstid kan du donera ett flertal vävnader så som amnionhinnan samt även några andra vävnader, som annars kasseras vid vissa operationer.

✓ **Hjärtklaffar:** kan tas tillvara från hjärtan som avlägsnats från patienter som genomgår hjärttransplantation. Hjärtklaffarna används för att ersätta skadade hjärtklaffar hos andra patienter.

Till skillnad från donerade organ, som måste användas omedelbart, kan donerade vävnader förvaras på vävnadsinrättningar, från enstaka dagar till år, beroende på typ av vävnad, vilket underlättar för planeringen av transplantationer. Vävnader bearbetas och kontrolleras enligt en uppsättning krav för att säkerställa att de transplanterade vävnaderna är säkra för mottagaren. Vävnadsinrättningar godkänns och inspekteras av nationella myndigheter. I Sverige är det Inspektionen för vård och omsorg (IVO) som utövar tillsyn över vävnadsinrättningarna.

VEM KAN BLI VÄVNADSDONATOR?

De flesta vävnader kan man endast donera efter döden. Men vissa vävnader kan man donera under sin livstid, så som benvävnad som avlägsnas vid en höftledsoperation eller amnionhinna, som kan tillvaratas efter ett kejsarsnitt.

Donatorer och deras anhöriga omfattas av patientsekretess. Mottagare av donerade vävnader kan därför inte kontakta dem. I vissa länder har mottagare möjlighet att skicka brev för att tacka donatorer och deras anhöriga. I Sverige är donatorn och dennes anhöriga anonyma för mottagaren. Anhöriga kan erbjudas att få information om vävnaden tillvaratagits.

Vävnadsdonation skiljer sig från organdonation bland annat genom att möjliga donatorer som avlidit kan uppmärksammas på andra ställen än på sjukhusens intensivvårdsavdelningar. Nästan vem som helst kan bli vävnadsdonator, åtminstone för någon sorts vävnad. Beroende på typ av vävnad och andra faktorer, kan donationen ske upp till 72 timmar efter dödstillfället. Bestämda kvalitets- och säkerhetskriterier används för att bedöma om en person är lämplig som donator. Hälso- och sjukvårdspersonal ser till att samtliga donatorer uppfyller dessa kriterier.

För att minska risken för överföring av sjukdom genomförs en utredning av donatorns sjukdomshistoria och levnadsvanor, vilket inkluderar en intervju med den avlidna donatorns närstående, en kroppsun- dersökning samt att blodprover tas. Beroende på resultaten, avgör hälso- och sjukvårdspersonal vilka vävnader som kan doneras för transplantation.

Donerade vävnader kan rädda livet på patienter eller höja patienters livskvalitet. Eftersom vävnaderna tas tillvara från en människa och ges till en annan, kan det medföra viss risk att sjukdom eller smitta överförs till mottagaren. Det är viktigt att detta förhindras för att minimera hälsoriskerna för mottagaren. En noggrann genomgång görs därför av den tilltänkta donatorns sjukdomshistoria, levnadsvanor och riskbeteenden. Tester genomförs också för att upptäcka eventuella smittor.

PÅVERKAR VÄVNADSDONATION BEGRAVNINGEN?

Vävnadsdonationen utförs på ett sådant sätt att begravningen kan genomföras som planerat.

En vävnadsdonation utförs alltid med största möjliga omsorg och respekt. Tillvaratagandet av vävnaderna genomförs av särskilt utbildad personal, och donatorn behandlas med yttersta respekt och värdighet.

Visste du att?

Vävnadsdonation sker på samma sätt som andra kirurgiska ingrepp, med allra största respekt för donatorn. Den utgör inget hinder för begravningsförberedelser och den försenar inte begravningen.

Efter donationen återställs kroppen till normalt utseende med hjälp av särskilda proteser eller material som ersätter den donerade vävnaden. Detta innebär att donatorns närstående kan ta avsked av den avlidna efter det att vävnader har tillvaratagits, samt att en visning av den avlidne eller begravning med öppen kista fortfarande är möjlig.

SAMMANFATTNING

Donerade vävnader kan avsevärt förbättra livskvaliteten för mottagarna, och bidra till att rädda liv. Vävnader från en enda avliden donator kan transplanteras till så många som 100 personer.

Vissa vävnader kan endast doneras av levande donatorer, under förutsättning att donationen inte medför någon risk för donatorn.

Om du vill göra skillnad för andra genom att bli vävnadsdonator kan du registrera din vilja på <https://donation.socialstyrelsen.se>. Viktigast av allt är att du berättar för dina närstående och dina vänner att du vill bli donator så att de kan stötta ditt beslut.

www.edqm.eu

Europarådet är kontinentens ledande organisation för mänskliga rättigheter. Det består av 46 medlemsstater, inklusive alla medlemmar i Europeiska unionen. Europeiska direktoratet för läkemedelskvalitet och hälsovård (EDQM) är ett organ under Europarådet. Dess uppdrag är att bidra till grundläggande mänskliga rättigheter som tillgång till läkemedel och sjukvård av god kvalitet samt främja och skydda folkhälsan.